

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC**

NGUYỄN THỊ THU HÀ

TẢN VĂN NGUYỄN NGỌC TƯ TỪ GÓC NHÌN VĂN HÓA

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã ngành: 60.22.01.21

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

Người hướng dẫn khoa học: TS. Nguyễn Kiến Thọ

Thái Nguyên, tháng 5/2017

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi và được sự hướng dẫn khoa học của TS. Nguyễn Kiến Thọ. Các nội dung nghiên cứu, kết quả trong đề tài này là trung thực và chưa công bố dưới bất kỳ hình thức nào trước đây. Các bảng biểu phục vụ cho việc phân tích, nhận xét, đánh giá được tác giả thu thập từ các nguồn có ghi rõ trong phần tài liệu tham khảo.

Thái Nguyên, ngày 10 tháng 6 năm 2017

Tác giả

Nguyễn Thị Thu Hà

MỤC LỤC*Trang***TRANG BÌA PHỤ****LỜI CAM ĐOAN i****MỤC LỤC ii****MỞ ĐẦU 1**

1. Lý do chọn đề tài 1

2. Lịch sử vấn đề 2

3. Đối tượng và mục tiêu nghiên cứu 8

4. Nhiệm vụ và phương pháp nghiên cứu 9

5. Phạm vi nghiên cứu 10

6. Cấu trúc của luận văn 10

7. Đóng góp của luận văn 11

PHẦN NỘI DUNG 12**Chương 1. TẢN VĂN NGUYỄN NGỌC TU TRONG NỀN VĂN
XUÔI VIỆT NAM ĐƯƠNG ĐẠI 12**

1.1. Nguyễn Ngọc Tu - nhà văn của vùng sông nước miền Tây Nam Bộ 12

1.1.1. Vài nét về nhà văn Nguyễn Ngọc Tu 12

1.1.2. Nguyễn Ngọc Tu với thể loại tản văn 14

1.2. Khái niệm tản văn 15

1.2.1. Đặc trưng thẩm mỹ của thể loại tản văn 17

1.2.2. Thể loại tản văn trong hành trình sáng tác của Nguyễn Ngọc Tu 18

1.3. Đặc trưng văn hóa Nam Bộ trong sáng tác của Nguyễn Ngọc Tu 19

1.3.1. Khái niệm văn hóa, bản sắc văn hóa 19

1.3.2. Mối quan hệ giữa văn hóa và văn học 26

1.3.3. Màu sắc văn hóa Nam Bộ trong sáng tác của Nguyễn Ngọc Tu 29

**Chương 2. BỨC TRANH VĂN HÓA ĐA SẮC MÀU TRONG TẢN
VĂN NGUYỄN NGỌC TU 37**

2.1. Bức tranh thiên nhiên Nam Bộ.....	37
2.1.1. Thiên nhiên mang vẻ đẹp đặc trưng vùng đồng bằng sông nước	37
2.1.2. Thiên nhiên gắn liền với đời sống người dân lao động	39
2.2. Văn hóa ứng xử và tình đời, tình người trong cuộc sống	41
2.2.1. Những con người nghĩa tình, đôn hậu	42
2.2.2. Những con người lạc quan, hào sảng, nghĩa hiệp	45
2.3. Đô thị hóa và những vấn đề đặt ra của đời sống hiện đại	48
2.3.1. Đô thị hóa và guồng quay cuộc sống hiện đại	49
2.3.2. Những mất mát, tổn thương về các giá trị văn hóa - tinh thần	51
Chương 3. NGHỆ THUẬT BIỂU HIỆN VĂN HÓA NAM BỘ TRONG	
TẢN VĂN NGUYỄN NGỌC TƯ'	56
3.1. Đặc trưng ngôn ngữ Nam Bộ trong tản văn Nguyễn Ngọc Tư.....	56
3.1.1. Phương ngữ Nam Bộ.....	57
3.1.2. Lối biểu đạt đặc thù của đồng bào miền sông nước, miệt vườn	59
3.2. Những sắc thái giọng điệu trong tản văn Nguyễn Ngọc Tư	61
3.2.1. Giọng điệu trữ tình, đắm thắm	61
3.2.2. Giọng điệu dân dã, đôn hậu	63
3.2.3. Giọng điệu hóm hỉnh, trẻ trung.....	64
3.2.4. Giọng điệu hoài niệm, tha thiết.....	65
3.2.5. Giọng điệu trầm tư, triết lí.....	67
3.3. Một số biểu tượng văn hóa trong tản văn Nguyễn Ngọc Tư	68
3.2.1. Sông - Biểu tượng của cảnh đời, kiếp người	69
3.2.2. Gió - Biểu tượng của những ám ảnh tâm lí.....	70
3.3.3. Một số biểu tượng văn hóa khác	72
PHẦN KẾT LUẬN.....	75
TÀI LIỆU THAM KHẢO	78
PHỤ LỤC	84

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Có nhiều hướng tiếp cận khác nhau trước một vấn đề văn học, tùy thuộc vào đối tượng và mục đích nghiên cứu trong từng vấn đề cụ thể. Trong đó, nghiên cứu tác phẩm văn học từ góc nhìn văn hóa là một hướng nghiên cứu khả dĩ và hết sức thú vị, đã được vận dụng ở Việt Nam trong thời gian qua với những kết quả tích cực. Văn hóa và văn học có những mối quan hệ biện chứng. Muốn giải quyết một vấn đề văn học, rất cần tiếp cận từ góc độ văn hóa học. Văn hóa là mẫu số chung, là cái bao trùm lên đời sống con người và xã hội. Không chỉ những gì ta biết liên quan đến con người đều thuộc về văn hóa mà ngay cả những cái ta chưa biết, liên quan đến con người cũng đều thuộc về văn hóa. Văn học bao giờ cũng chịu sự chi phối trực tiếp từ môi trường văn hóa của một thời đại nhất định, cũng như chịu sự tác động, chi phối bởi truyền thống văn hóa dân tộc. Đồng thời, mỗi nhà văn lại thường gắn bó đặc biệt và chịu sự ảnh hưởng của một vùng miền nhất định, tạo thành không gian văn hóa riêng cho thế giới nghệ thuật của mình. Vì vậy, nghiên cứu văn học từ góc nhìn văn hóa bên cạnh việc cho phép ta nhận diện bối cảnh văn hóa của dân tộc và thời đại, thì đặc biệt nó còn cho ta khám phá những nét riêng biệt, đặc sắc, đặc trưng văn hóa của mỗi vùng miền.

Nguyễn Ngọc Tư là một nhà văn nữ xuất sắc và khá tiêu biểu trong nền văn xuôi Việt Nam đương đại. Được đánh giá cao trong giới chuyên môn, được nhiều nhà xuất bản săn đón, lọt vào tầm ngắm của không ít nhà đạo diễn sân khấu điện ảnh, các tác phẩm của nữ văn sĩ này thực sự có được vị trí chắc chắn trong bức tranh văn học hiện nay. Thành công với thể loại truyện ngắn và tiểu thuyết với các tác phẩm nổi tiếng như “Cánh đồng bất tận”, “Sông”.v.v., Nguyễn Ngọc Tư cũng rất thành công trong thể loại tản văn với hàng loạt tác phẩm viết về con người, đời sống sinh hoạt của miền Tây Nam Bộ. Với một tâm hồn cởi mở, phóng khoáng và hết sức nhạy cảm của một

người viết gắn bó và am hiểu vùng quê miền sông nước, tản văn của Nguyễn Ngọc Tư trở thành một đặc sản cho những người thưởng thức và yêu mến những giá trị đặc sắc của văn hóa miệt vườn Cửu Long. Qua các trang viết của chị, người đọc như được tận mắt chứng kiến và hòa mình vào không gian của những dòng sông rộng lớn, những con kênh, những cánh đồng, những miệt vườn trù phú rộng mênh mông. Ở đó, những sinh hoạt hàng ngày, những hoạt động sản xuất của các cư dân nơi đây gắn với số phận của những người dân nghèo nhưng đôn hậu, chất phát cứ trở đi trở lại ám ảnh khôn nguôi.

Đến nay đã có rất nhiều những công trình nghiên cứu, bài viết về truyện ngắn và tiểu thuyết của Nguyễn Ngọc Tư với những cách tiếp cận từ nhiều phía. Tuy nhiên, những công trình nghiên cứu về tản văn Nguyễn Ngọc Tư lại rất ít, đặc biệt là hiện vẫn chưa có một công trình nào nghiên cứu về tản văn Nguyễn Ngọc Tư từ cách tiếp cận văn hóa. Đó là lí do chúng tôi chọn lựa do chúng tôi chọn lựa đề tài: *Tản văn Nguyễn Ngọc Tư từ góc nhìn văn hóa* cho công trình nghiên cứu của mình.

2. Lịch sử vấn đề

2.1. Lịch sử nghiên cứu về nhà văn Nguyễn Ngọc Tư

Nguyễn Ngọc Tư là một nhà văn trẻ chỉ mới xuất hiện trên văn đàn trong thập niên đầu của thế kỉ này, tức là khoảng gần hơn chục năm trở lại đây. Tuy nhiên, chị đã có khối lượng tác phẩm xuất bản lớn trong một thời gian ngắn, được trao tặng nhiều giải thưởng văn học có uy tín và nhận được nhiều sự yêu mến, kì vọng từ độc giả. Bắt đầu từ tập truyện ngắn “Cánh đồng bất tận” gây được tiếng vang lớn, thu hút sự chú ý của dư luận từ nhiều phía, với hàng loạt bài viết giới thiệu về tác phẩm và chân dung Nguyễn Ngọc Tư được công bố từ phía các nhà văn, nhà nghiên cứu và phê bình văn học. Là một nhà văn được yêu mến không chỉ ở trong nước mà còn ở cả nước ngoài, vì thế những bài viết tìm hiểu về các sáng tác của chị thường xuyên được đăng tải trên các phương tiện truyền thông. Số lượng bài viết về tác giả này

rất dồi dào với những cách đặt vấn đề khác nhau. Trần Hữu Dũng có bài viết *Nguyễn Ngọc Tư - đặc sản miền Nam* nhấn mạnh phong cách riêng của nhà văn trẻ từ vùng sông nước Cà Mau rất đặc trưng của Nam Bộ; Văn Công Hùng có bài viết *Bất tận với Nguyễn Ngọc Tư* đã chỉ ra sự vận động trong ngòi bút Nguyễn Ngọc Tư từ *Ngọn đèn không tắt* đến *Cánh đồng bất tận*; Huỳnh Công Tín có bài: *Nguyễn Ngọc Tư- nhà văn trẻ Nam Bộ...* Võ Gia Trị ở bài viết *Tản mạn văn chương năm qua* đã có ý kiến đánh giá tích cực về Nguyễn Ngọc Tư (năm 2008 - năm chị đoạt giải thưởng văn học ASEAN).

Khi tập truyện đầu tay *Ngọn đèn không tắt* đoạt giải của Hội Liên hiệp văn học nghệ thuật Việt Nam, cái tên Nguyễn Ngọc Tư bắt đầu được các nhà văn lớp trước như Nguyễn Quang Sáng, Chu Lai, Nguyễn Ngọc, Dạ Ngân... chú ý đến. Trong lời tựa tập truyện này, Nguyễn Quang Sáng đã có nhận xét rất xác đáng khi cho rằng: “Với giọng văn mộc mạc bình dị, với ngôn ngữ đời thường, Nguyễn Ngọc Tư đã tạo nên một không khí rất tự nhiên về màu sắc, hương vị của mảnh đất cuối cùng của Tổ quốc - mũi Cà Mau, của những con người tứ xứ, về mũi đất của rừng, của sông nước, của biển cả mà cha ông ta đã dày công khai phá... Qua ngòi bút của Nguyễn Ngọc Tư, những con người lam lũ, giản dị, bộc trực ấy chứa đựng bên trong cả một tâm hồn vừa nhân hậu, vừa tinh tế qua cách đối nhân xử thế” (Lời tựa tập *Ngọn đèn không tắt*, Nxb Trẻ, 2000, tr.03). Trong khi đó, Chu Lai không ngần ngại khẳng định: “*Nguyễn Ngọc Tư là cây bút tiêu biểu của miền Tây Nam Bộ, một tài năng văn học hiếm có hiện nay của văn học Việt Nam*”.

Huỳnh Công Tín gọi Nguyễn Ngọc Tư là nhà văn của Nam Bộ và đánh giá: “*Nhân vật trong tác phẩm của chị là những con người Nam Bộ với những cái tên hết sức bình dị, chân chất kiểu Nam Bộ... Họ mang những tâm tư, nguyện vọng hết sức đời thường. Đó là những người sinh sống bằng những ngành cũng gắn liền với quê hương sông nước Nam Bộ. Đặc biệt vùng đất và con người Nam Bộ trong sáng tác của chị được dựng lại bằng chính*

chất liệu của nó là ngôn từ và văn phong nhiều chất Nam Bộ của chị". Tác giả còn chỉ ra truyện của Nguyễn Ngọc Tư chủ yếu đề cập đến số phận buồn thương của những con người nhỏ bé, chân chất sống cuộc đời bình dị nhưng nhiều bi kịch, đắng cay (*Nguyễn Ngọc Tư: Nhà văn trẻ Nam Bộ*, tạp chí Văn nghệ Đồng bằng sông Cửu Long, 15/04/2006).

Tìm hiểu con đường Nguyễn Ngọc Tư đã đi và đang đi tới, Bùi Công Thuận có bài *Nguyễn Ngọc Tư và hành trình đã đi*, mang đến một cái nhìn tổng quan về hành trình sáng tác của Nguyễn Ngọc Tư từ những tác phẩm trước *Cánh đồng bất tận*, đến những tập truyện sau đó như *Gió lẻ*, *Khói trời lộng lẫy*... Tác giả bài báo chỉ ra, cảm bút với Nguyễn Ngọc Tư là để nói ra cái tình người sâu thẳm trong những biểu hiện thật phong phú mà như chị nói "Có bao nhiêu tình tôi yêu hết".

Trong các nhà phê bình, Nguyễn Trọng Bình là một trong những người có nhiều bài viết nghiên cứu về Nguyễn Ngọc Tư, với những bài viết như: *Phong cách truyện ngắn Nguyễn Ngọc Tư nhìn từ phương diện nghệ thuật về con người; Giọng điệu chủ yếu trong truyện ngắn của Nguyễn Ngọc Tư; Đặc trưng ngôn ngữ truyện ngắn Nguyễn Ngọc Tư; Phong cách truyện ngắn Nguyễn Ngọc Tư nhìn từ phương diện nội dung tự sự; Những dạng tình huống thường gặp trong truyện ngắn Nguyễn Ngọc Tư; Truyện ngắn Nguyễn Ngọc Tư từ góc nhìn văn hóa; Nguyễn Ngọc Tư và hành trình "trở về"*... Qua những bài viết này, tác giả đã cho thấy: Truyện ngắn Nguyễn Ngọc Tư là "bức tranh sống động về cuộc sống của một bộ phận người dân lao động (nhất là ở thôn quê) vùng đồng bằng sông Cửu Long mà cái nghèo, cái khổ cứ bám riết lấy họ".

Phạm Thái Lê với công trình nghiên cứu *Hình tượng con người cô đơn trong truyện ngắn Nguyễn Ngọc Tư* rút ra kết luận: "Cô đơn luôn là nỗi đau, là bi kịch lớn nhất của con người. Nhưng đọc Nguyễn Ngọc Tư, chúng ta cảm nhận rất rõ nỗi cô đơn mà không thấy sự bi quan tuyệt vọng. Nhân vật

của chị tự ý thức về sự cô đơn. Họ chấp nhận bởi họ tìm thấy trong nỗi đau ấy một lẽ sống. Và từ trong nỗi đau ấy, họ vươn lên làm người. Cô đơn trong quan niệm của Nguyễn Ngọc Tư là động lực của cái Đẹp, cái Thiện”. Ngoài ra, còn có nhiều bài viết trên các báo, tạp chí, website cũng bàn về nội dung và hình thức trong văn xuôi Nguyễn Ngọc Tư như: Hoàng Đăng Khoa với *Dấu ấn hậu hiện đại trong Cánh đồng bất tận* (Vietnamnet.vn), Dạ Ngân với *Nguyễn Ngọc Tư - điềm đạm mà thấu đáo* (Văn nghệ trẻ, số 15); Minh Thi với *Nguyễn Ngọc Tư và những bộ mặt tâm trạng* (Lao động, ngày 11/4/2004); Thảo Vy với *Nỗi đau trong cánh đồng bất tận* (Tạp chí văn hóa Phật giáo, số 11)...

Từ những giới thiệu về tác giả, giới nghiên cứu đã đi sâu hơn về đặc điểm bút pháp nghệ thuật trong văn Nguyễn Ngọc Tư. Đáng chú ý là các bài viết: *Cánh đồng bất tận - nhìn từ mô hình tự sự và ngôn ngữ nghệ thuật* của Đoàn Ánh Dương; *Lời “đề từ” trong truyện ngắn Nguyễn Ngọc Tư* của Phạm Phú Phong; *Chất thơ trong Cánh đồng bất tận* của Đào Duy Hiệp; *Nỗi nhớ qua cánh đồng bất tận* của Nguyễn Quang Sáng; *Một thế giới nghệ thuật riêng* của Nguyễn Khắc Phê; *Bài học văn chương từ Cánh đồng bất tận* của Bùi Việt Thắng...

Sáng tác của Nguyễn Ngọc Tư còn là đối tượng nghiên cứu của nhiều khóa luận tốt nghiệp đại học, luận văn thạc sĩ, luận án tiến sĩ. Có thể kể tên một số công trình nghiên cứu như: *Những yếu tố ngoài cốt truyện trong văn xuôi Nguyễn Ngọc Tư* của Trần Thị Ái Như (Đại học khoa học Huế, 2007); *Yếu tố phân tâm học trong truyện ngắn của Phạm Thị Hoài, Nguyễn Thị Thu Huệ và Nguyễn Ngọc Tư* của Nguyễn Thị Quỳnh Hương (luận văn thạc sĩ, 2008); *Quan niệm nghệ thuật về con người trong truyện ngắn Nguyễn Ngọc Tư* của Bùi Thị Ngọc Ánh (luận văn thạc sĩ, 2008); *Đặc trưng nghệ thuật truyện ngắn Nguyễn Ngọc Tư* của Võ Thị Anh Đào (luận văn thạc sĩ, 2009)...

Nhìn chung, mỗi công trình, bài viết đều có những đóng góp nhất định khi đi sâu nghiên cứu những khía cạnh nghệ thuật, nội dung tư tưởng trong tác phẩm của Nguyễn Ngọc Tư.

2.2. Lịch sử nghiên cứu về tản văn của Nguyễn Ngọc Tư

Với thể loại tạp văn, tản văn, Nguyễn Ngọc Tư không viết nhiều như truyện ngắn, nhưng khi cuốn tạp văn, hay tản văn đầu tiên ra đời cũng đã có khá nhiều bài viết, bài cảm nhận trên báo, tạp chí và chủ yếu là qua mạng Internet. Sau đó là một giọng văn trưởng thành hơn mang triết lý sâu sắc và thâm trầm hơn qua những tạp văn, tản văn sau này như: *Ngày mai của những ngày mai, Biển của mỗi người, Gáy người thì lạnh*. Qua thu thập thông tin khảo sát, chúng tôi nhận thấy phần lớn độc giả đều rất hưởng ứng, chào đón thể loại mới này. Ví dụ, nếu như bản phát hành đầu tiên với số lượng 2.000 cuốn vào cuối năm 2005, tới đầu tháng 1/2006, sách đã được tái bản với số lượng 5.000 cuốn. Nhận xét về tạp văn “đầu tay” của Nguyễn Ngọc Tư, Thanh Vân trên trang web viet-studies có viết bài *Tạp văn Nguyễn Ngọc Tư* như một lời giới thiệu với độc giả về những nội dung mới - khác hẳn với những truyện ngắn đã được Nguyễn Ngọc Tư viết trước đó.

Năm 2005, nhà văn Sơn Nam từng chia sẻ với VnExpress cảm nhận về những trang viết của Nguyễn Ngọc Tư: *“Nguyễn Ngọc Tư viết tài, nhưng muốn sâu và bền hơn thì phải đi nhiều, học nhiều hơn nữa. Văn chương không chỉ là chuyện tình yêu nam nữ đơn thuần, văn chương phải giúp người ta gợi nhớ, khắc sâu về con người, cuộc sống...”*.

Độc giả Nguyễn Ngọc Tường Vân, ngày 21/07/2011, có bài viết *Mộc mạc và rất trữ tình* đăng trên website: <http://tiki.vn/yeu-nguoi-ngong-nui-tan-van-p26071.html>. Tác giả đã chia sẻ những cảm nhận của mình khi đọc tản văn *Yên người ngóng núi*: *“Trong cuộc sống bận rộn này, mỗi chúng ta nên dành một chút thời gian mỗi ngày để đọc Yên người ngóng núi và chiêm nghiệm, chỉ cần mỗi ngày một bài tản văn, hẳn là chúng ta sẽ suy nghĩ đẹp*